

O torturach i karaniu, rozważania z historii prawa sądowego

Charakter prawa i wymiaru sprawiedliwości w starożytności

Wczesna historia

Kara

Kara istnieje, od kiedy na ziemi pojawił się człowiek. We wczesnych grupach plemiennych wspólnota brała na siebie odpowiedzialność za karanie czynów, które uważała za przestępstwa. Z chwilą, gdy zaczęło się rozwijać rolnictwo, a ludzie osiedlali się w wioskach, w miastach doszło do powstania elit rządzących, które promowały moralne i społeczne kodeksy zachowania i nawoływały do karania ludzi dokonujących aktów transgresji.

Wczesna historia

Wczesne kodeksy prawne

**Kodeks Ur-Nammu – powstał około 2050 r. p.n.e. w państwie Sumerów.
Przykładowe zapisy, które znajdują się w kodeksie:**

*

„Jeśli człowiek z bronią, walcząc z innym jak równy z równym, odetnie mu stopę, będzie musiał zapłacić dziesięć srebrnych szekli”.

*

„Jeśli człowiek z bronią, walcząc z innym jak równy z równym, połamie mu kości, będzie musiał zapłacić jedną srebrną minę”.

*

„Jeśli człowiek z bronią, walcząc z innym jak równy z równym, odetnie mu nos, będzie musiał zapłacić mu dwie trzecie srebrnej miny”.

Wczesna historia

Specyfika sumeryjskiego wymiaru sprawiedliwości:

- Sprawiedliwość była wymierzana w imieniu króla przez ensi, będącego głównym kapłanem i zarządcą poszczególnych miast i metropolii;
- Salami sądowymi były świątynie;
- Nie było profesjonalnych sędziów; pełniący te funkcje ludzie wywodzili się ze wszystkich środowisk i przed przyjęciem obowiązków uczyli się w szkole przyświątynnej;
- Sprawy sądowe mogły być inicjowane zarówno przez podmioty prywatne, jak i przez państwo;
- Podczas procesów przedstawiano dowody, które opierały się na oświadczeniach składanych pod przysięgą przez strony i świadków;
- Większość czynów niezgodnych z prawem karano grzywną, karę śmierci stosowano rzadko m.in. Za morderstwo.

Wczesna historia

Kodeks Hammurabiego – powstał około 1750 r. p.n.e. w Babilonii. Założenia i specyfika:

- Kodeks ten nie jest kodeksem prawnym w ścisłym tego znaczeniu, lecz kompilacją przypadków i przykładów odzwierciedlających prawo zwyczajowe;
- Prawo karne stanowiło jedynie jego część. 282 prawa, znajdujące się na 51 tablicach zapisanych pismem klinowym, miały regulować każdy aspekt życia babilońskiego społeczeństwa, łącznie z takimi szczegółami, jak płace rzemieślników i robotników;
- Kodeks ściśle porządkował funkcjonowanie handlu, posiadanie ziemi i pracę na roli;
- Surowe kary nakładano za narażenie na niebezpieczeństwo plonów i trzody oraz niedostateczną troskę o kanały i tamy;
- Kodeks regulował również życie prywatne i rodzinne, kontrolowane za pośrednictwem praw dotyczących małżeństwa, rozwodu, adopcji, dziedziczenia i posiadania niewolników

Wczesna historia

Kodeks Hammurabiego – specyfika:

- Hammurabi dał swoim poddanym sprawiedliwość, ale nie wprowadził równości;
- Napaści na równych sobie podlegały surowej, literalnej karze współodczuwającej:

*

„Jeśli człowiek wydtubie oko innemu, jego oko zostanie wydtubane”.

*

„Jeśli złamie innemu kość, jego kość zostanie złamana”.

*

„Jeśli człowiek wybije zęby równemu sobie, jego zęby zostaną wybite”.

- Ofiary wywodzące się z niższych warstw społecznych nie były traktowane na podobnych zasadach:

*

„Jeśli wybije oko wolnemu człowiekowi lub złamie mu kość, zapłaci jedną złotą minę”

*

„Jeśli wybije oko niewolnikowi lub złamie mu kość, zapłaci połowę jego wartości”.

Wczesna historia

Kodeks Hammurabiego – kara śmierci:

- Kara śmierci była wymierzana za wiele przestępstw, takich jak: kradzież, sprzedawanie lub przyjmowanie skradzionych dóbr, porwanie, pomaganie zbiegłemu niewolnikowi, a nawet nieuczciwą sprzedaż napoju lub za nieporządne prowadzenie gospody;
- Sposób uśmiercania zwykle nie był określony. Jednak w wypadku niektórych przestępstw szczegółowo opisywano formę egzekucji. Cudzołóstwo, bigamia, zgwałcenie zaręczonej panny czy też złe prowadzenie się żony było karane utopieniem, a stosunek kazirodczy z własną matką – spalaniem. Za włamanie groziło powieszenie w miejscu popełnienia przestępstwa. Taka sama symetria była stosowana w przypadku podpalenia domu:

„Jeśli pożar zostanie wzniecony w domu, to ten, który go podłożył i tupał okiem na własność właściciela domu, i zabrał mu ją, zostanie wrzucony do tego samego ognia”.

Wczesna historia

Kodeks Hammurabiego – standardy wymierzania kar:

- Przestępcy nie mogli być skazywani bez przedstawienia dowodów;
- Świadkowie musieli złożyć przysięgę, a wnoszenie fałszywych oskarżeń było karalne. Jeśli powodowi czy też świadkowi udowodniono kłamstwo, wymierzano mu karę, która spotkałaby oskarżonego, gdyby udowodniono mu winę;
- Prawo babilońskie umożliwiało obywatelom składanie odwołania do sądu wyższej instancji, a w ostateczności również do króla.

Wczesna historia

Żydowskie pojmowanie prawa czyli Halachy:

Według *Księgi Wyjścia* około 1300 r. p.n.e. Mojżesz otrzymał bezpośrednio od Boga dwie kamienne tablice, zawierające najprawdopodobniej najbardziej znany zbiór praw, jaki kiedykolwiek został napisany. *Dziesięć przykazań* i ich podstawowe zasady są uświęconą prawem na całym świecie. Dziesięć przykazań to umiejętne podsumowanie prawne obowiązków obywatela, ale jako że nie wspominają o karze, nie stanowią ukonstytuowania kodeksu prawa.

Wczesna historia

Żydowskie pojmowanie prawa, czyli Halachy:

Halacha składa się nie tylko z prawa pisanego, ale także ze stwierdzeń przekazywanych przez tradycję, prawa ustnego, opowieści starszych i skrybów oraz zwyczajów. Zasady prawne Tory były uzupełniane przez interpretację Miszny (prawa ustnego) i Talmudu – encyklopedycznej kompilacji debat prawnych, historii, opowieści ludowych, przysłów i dialogów.

- Miszna została opracowana i zredagowana przez rabbię Jehudę ha-Nasiego pod koniec II wieku p.n.e.
- Talmud zaś został skompilowany pomiędzy 220 r. p.n.e. a 470 r. n.e.

Wczesna historia

Żydowskie pojmowanie prawa czyli Halachy – specyfika kar:

- W żydowskiej filozofii prawa kary służyły trzem celom: były odpłatą, środkiem odstraszającym i ekspiacją (zmierzały do uzyskania wybaczenia od Boga);
- Uwięzienie, wygnanie, kary współczujące, biczowanie i grzywny były karami wymierzonymi za mniejsze przestępstwa. Na karę więzienia skazywano recydywistów, którzy wcześniej już dwukrotnie popełniali przestępstwo. Do więzienia wsadzano również ludzi, którzy wynajęli płatnego mordercę, ponieważ zgodnie z prawem biblijnym i talmudycznym śmiercią karano jedynie zabójców, czyli wykonawców zlecenia;
- Karą za nieumyślne spowodowanie śmierci było wygnanie do jednego z sześciu wyznaczonych miast. Wygnanie trwało do momentu śmierci głównego kapłana miasta. Jeśli główny kapłan zmarł tydzień przed wygnaniem przestępcy, ów zostawał uwolniony. Więźniowie mieszkali tam na koszt miasta, jako że prowadzili żywot niezgodny z ich wolą. Byli karmieni i ubierani przez rodzinę głównego kapłana.

Wczesna historia

- Chłosta była karą preferowaną w przypadku 168 przestępstw, takich jak: siedem typów kazirodztwa, osiem naruszeń praw dotyczących odżywiania się, trzech pogwałceń prawa małżeńskiego przez kapłanów, poślubienie bękartu i stosunek seksualny z miesięczkującą kobietą;
- Zgodnie z prawem biblijnym, karę grzywny wymierzano za kradzieże i niewielkie uszkodzenia ciała innego człowieka;
- Prawo mojżeszowe wymienia 36 przestępstw karanych śmiercią. Na tej liście znajdują się m.in. morderstwo, przestępstwa seksualne, bluźnierstwo, czy też profanacja szabasu;

Wczesna historia

Żydowskie pojmowanie prawa, czyli Halachy – sposoby wykonywania kary śmierci:

- **Ukamienowanie** było najczęściej stosowaną metodą. Karano w ten sposób głównie przestępstwa skierowane przeciwko kondycji całej wspólnoty, np. przestępstwa seksualne. Ukamienowanie było czynnością zbiorową, a jako pierwsi ciskali kamienie przesłuchani świadkowie. Zakładano, że trudny obowiązek osobistego udziału w egzekucji odwiedzie świadków od rzucania fałszywych oskarżeń;
- **Spalenie** było karą wymierzaną w dziewięciu przypadkach kazirodztwa i jednego rodzaju cudzołóstwa, a mianowicie utrzymywania stosunków seksualnych z zamężną córką kapłana. Skazanego duszono, używając liny, którą za oba końce trzymało dwóch świadków. Kiedy skazany otwierał usta, w jego gardło wlewano płynny ołów, który wypalał jego organy wewnętrzne;
- **Ścięcie** było zarezerwowane dla zatwardziałych przestępców, którzy zostali skazani za apostazję (wyrzeczenie się religii);

Tam, gdzie prawo mojżeszowe nie określało sposobu egzekucji, Talmud decydował, że skazanego należy udusić.

Wczesna historia

Prawo islamu

Szariat, oznaczający „jasną ścieżką” albo „drogę”, jest prawem islamskiego świata. Prawo jest wolą Boga, objawioną Prorokowi, dlatego jego naruszenie jest aktem religijnego nieposłuszeństwa.

W systemie islamskim wyróżnia się pięć klas działań:

1. Zobowiązania – takie jak modlitwa i dawanie jałmużny (zakah);
2. Pożądane lub zalecane działania – takie jak uwolnienie rabów (niewolników) albo przekazywanie datków żebrakom;
3. Indyferentne lub moralnie obojętne działania – takie jak pojechanie na przyjemną wycieczkę;
4. Niewłaściwe, ale nie zakazane działania – takie jak hazard, pisanie w Koranie czy też jedzenie cebuli albo czosnku, co powoduje nieświeży oddech;
5. Zabronione działania (haram) – takie jak morderstwo lub picie alkoholu.

Wczesna historia

Prawo islamu

Szariat klasyfikuje przestępstwa według typów kar, jakie one pociągają:

1. Karane w określony sposób (hadd);
2. Karane zależnie od rozwagi sędziego (ta`zir);
3. Zasługujące na zemstę (kisas) wymierzaną przez rodzinę ofiary oraz takie, które wymagają zapłacenia rekompensaty (diya) przez przestępcę albo jego rodzinę;
4. Występujące przeciwko polityce państwa, zasługujące na kary administracyjne (siyasa);
5. Odkupione poprzez akt pokuty lub ekspiacji (kafara).

Wczesna historia

Prawo islamu – surowość kar

1. Kradzież – karze się ucięciem prawej ręki. Drugie skazanie pociąga utratę lewej nogi, trzecie – prawej, a czwarte jest karane obcięciem lewej ręki. Istnieje kilka ograniczeń, dotyczących wymierzania tej kary: oskarżony musi być zdrowy i pełnoletni, kradzież musiała być umyślna i dokonana potajemnie. Kara hadd nie odnosi się do kieszonkowców ani dla złodzieja, który nie zdążył opuścić domu ofiary. Skradzione dobra muszą posiadać minimalną wartość i właściciel przedmiotu musiał go posiadać legalnie. Kary hadd nie wymierza się za kradzież wina. Kradzież książki jest bezkarna, ponieważ szariat nie uznaje prawa intelektualnej własności.

Wczesna historia

Prawo islamu – surowość kar:

2. Rabunek na drodze i rozbój – uważa się za poważne przestępstwa. Kara jest dotkliwa: obcięcie prawej ręki i lewej nogi. Za drugie takie przestępstwo obcina się lewą rękę i prawą nogę. Jeśli przestępca także zabił ofiarę, ścina mu się głowę mieczem. Jeśli zabójstwo było dokonane z premedytacją, karą jest ukrzyżowanie, a ciało zabójcy musi wisieć przez trzy dni. Wyrok śmierci jest obligatoryjny i nie można go zamienić na wpłatę rekompensaty.

Wczesna historia

Prawo islamu – surowość kar:

3. Morderstwo – szariat wprowadził trzy rodzaje kar za morderstwo bądź uszkodzenie ciała: odwet, rekompensatę pieniężną i skrucę.

W sprawach karanych zemstą, przestępcę spotykał taki sam los, jaki zgotował swojej ofierze. W przypadku uszkodzenia ciała oznaczało to odpłatę w sensie ścisłym – oko za oko, ząb za ząb. Jednakże nie można było korzystać z prawa do odwetu za stratę organu, który w organizmie ludzkim występuje pojedynczo, takiego jak nos czy penis. W takim przypadku ofiara musiała przyjąć rekompensatę pieniężną.

W przypadku zabójstwa, karę wymierza rodzina ofiary, a w przypadku uszkodzenia ciała – ma prawo wykonać ją sama ofiara. Dzisiaj taką karę wymierza sąd, opłacany przez państwo. Jeśli ofiara nie ma rodziny, oskarżenie jest wnoszone przez państwo.

Zapłatą rekompensaty pieniężnej może być wszelako karane również zabójstwo lub zranienie. Tradycyjna diya była dwupoziomowa: za poważne i za mniejszej wagi przestępstwa. Surowa diya wynosiła 100 wielbłądów, z równą liczbą zwierząt jednorocznych, dwurocznych, trzyletnich i czteroletnich. Łagodna diya oznaczała 80 wielbłądów w takim samym wieku i 20 jednorocznych wielbłądów.

Wczesna historia

Prawo islamu – surowość kar:

4. Apostazja – obejmuje wyrzeczenie się islamu za pomocą słów lub czynów, oddawanie czci innym bogom, odrzucanie islamskich przykazań, zniesławienie Proroka, aniołów czy też Koranu. Te czyny uważa się za szkodliwe dla wiary innych muzułmanów. Karze się je śmiercią. Niektóre szkoły w obrębie islamu utrzymywały, że takiego przestępcę można zabić bezkarnie i bez konieczności przeprowadzenia procesu.

Wczesna historia

Prawo islamu współcześnie

W państwach, w których miała miejsce odnowa życia religijnego, szariat jest stosowany rygorystycznie. Regularnie są tam wymierzane takie kary, jak amputacja kończyn czy ukamienowanie.

Sudan, który szariat wprowadził w 1983 roku, w ciągu dwóch miesięcy wysłał do Arabii Saudyjskiej delegację (w jej skład wchodził ortopedzi), która miała poznać sądowe i medyczne procedury dotyczące amputacji kończyn. W pierwszych dziewięciu miesiącach obowiązywania szariatu, **4 przestępców ukarano obcięciem dwóch kończyn, a 10 straciło prawą rękę. Wielu biczowano w miejscu publicznym. W Iranie, w 1984 roku, wychłostano 500 osób i dokonano egzekucji 19 morderców po tym, jak krewni ofiar przestępstwa domagali się talio. W 51 przypadkach krewni zadowolili się otrzymaniem rekompensaty pieniężnej.**